

GELİBOLU YARIMADASI TARİHİ MİLLİ PARKI(BARIŞ PARKI), YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

*The Problems Encountered And The Suggestions Proposed Relate to Gallipoli
Peninsula Historical National Park(Peace Park)*

Yrd.Doç.Dr.Okan YAŞAR*

ÖZET

Bu çalışma,Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkının doğal ve beşeri çevre özelliklerini tanıttıktan sonra,Parkta yaşanan sorunları nedenleriyle irdelemekte ve bunlara çözüm önerileri getirmektedir.

Gelibolu Yarımadası sahip olduğu tarihi ve kültürel değerleri nedeniyle, Orman Bakanlığı tarafından 2.11.1973 günü "Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı" adıyla milli park olarak ilan edilmiştir.Yarımadanın güneyini teşkil eden Milli Park, 33 bin ha.lık bir alanı kaplamaktadır.Parkla ilgili sorunların giderek büyümesi üzerine,Park İdaresi'nin, Parkın gerçek sahibi olmasını sağlayacak yeni bir yasa, 20.02.2000 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.Bu yasa ile, Park sorunlarının çözümünde koordine sağlandığı gibi, Parkın uluslararası bir "Barış Parkı" olarak düzenlenmesi sağlanmıştır.Böylece Gelibolu Yarımadası Barış Parkı dünya barışına adanmıştır.

ABSTRACT:

This study,after introducing the properties of human nature and environment of Gallipoli Peninsula Historical National Park, researches the problems encountered in the park with their reasons thoroughly and proposes some solutions.

Gallipoli Peninsula, with it's historical and cultural values, was declared as a national park called Gallipoli Peninsula Historical National Park by the Ministry of Forest on November 2,1973.The National Park which constitutes the southern parts of the peninsula consists of an area of thirty-three thousand hectares.Because of the problems extending and developing about the Park day by day, a new law which would provide the administrative board of the Park with it's real owner was approved and put into practice on February 2, 2000.With this law,the problems of the Park have been coordinated and solved and thus,the Park was regarded as an International Peace Park.Hence, Gallipoli Peninsula Peace Park has been dedicated to the world peace.

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

A- Giriş

Gelibolu Yarımadası, tarih boyunca birbirinden farklı üç coğrafi bölgenin keşişme noktasında yer almıştır:Baikantar,Ege ve Anadolu. Yarımada, bölge kriteri dışında bu üç ayrı kültür ve medeniyet bölgesinin hem yaklaşıma ve hem de sınır noktasında yer almaktadır.Bununla birlikte Yarımada, bu üç bölgenin yakınlaşma dönemlerinde, deniz ticaret ve yollarının kontrol noktası özelliği taşımıştır.Bu önemine binaen Erken Bronz Çağı'ndan bu yana iskan edilmiş, kavimlerin geçiş alanı ve barış dönemlerinde de tampon bölge görevi görmüştür.Ayrıca dünya harp tarihinin eşsiz kara ve deniz savaşlarına sahne olan ve bu savaşın izlerini taşıyan Yarımada, sıralanan tarihi ve kültürel değerleri ile dünyanın sayılı milli parklarından biri olarak tesis edilmiştir.

Ülkemizde sanayileşme, kentleşme ve arazi degradasyonu gibi sebeplerle sahip olduğumuz milli ve milletlerarası tabii, tarihi ve kültürel kaynak değerlerini korumak amacıyla, 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu ile hukuki çerçevesi belirlenen Milli Park,Tabiat Parkı,Tabiat Koruma Alanı ve Tabiat Anıtı gibi alanlar belirlenmekte ve düzenlenmektedir(Yaşar,2000; 182).

İşte bu sebeplerle Orman Bakanlığı Gelibolu Yarımadası'nda 33 bin ha.lık bir alanı öncelikle tarihi ve kültürel değerleri dikkate alarak, 1973 yılında önce Bakanlar Kurulu Kararı (26.5.1973 tarih ve 7/6477 sayılı karar) ile orman rejimine almıştır.Ardında da 2.11.1973 günü Orman Bakanlığı tarafından tarihi milli park olarak ilan edilmiştir.

Bu arada Milli Park Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü TMP için hazırladığı "Uzun Dönem Gelişme Planı'nı (UDGP) yürürlüğe koymuştur.1974 yılında da Eceabat da Milli Park Müdürlüğü kurumuştur.1980 sonrasında Kültür Bakanlığı 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası Çerçevesi'nde TMP'ı çok yönlü sit alanı olarak tescil etmiştir.TMP içinde doğal,tarihi,arkeolojik ve kentsel sit alanları belirleyip,anıtlar ile sivil ve askeri mimarlık örneklerini yapı ölçeğinde koruma altına almıştır.1981 yılında ise Bayındırlık Bakanlığı 3194 sayılı İmar Yasası'na dayanarak TMP için 1/25.000 ölçekli bir çevre Düzeni Nazım İmar Planı hazırlanmış ve bu plan UDGP yerine kullanılmaya başlanmıştır.Bu arada, bir yandan Eceabat Belediyesi, öte yandan da Çanakkale Valiliği ve Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ve hatta Orman Bakanlığı'nin Orman Ağaçlandırma ve ORKÖY Genel Müdürlükleri, TMP içinde yürürlükteki UDGP'ından bağımsız uygulamalar yapmaya başlamış,kaçak ve ruhsatsız yapılaşmalar,aykırı yaklaşımlar,orman yangınları ve hoşnutsuzluklar çoğalmış,uluslararası önemi giderek artan TMP bundan olumsuz yönde etkilenmiştir.Çok sahiplilikten kaynaklanan bir sahipsizlik, koordinasyon eksikliği ile denetim boşluğu, köklü çözüm arayışlarını gündeme getirmiştir.Bu bağlamda, Parkın barışa adanması, uluslararası bir fikir ve tasarım yarışması düzenlenmesi, özel bir yasa çıkartılması ve yeni bir UDGP'nin hazırlanması bizzat dönemin Sayın Cumhurbaşkanı tarafından önerilmiştir (Bademli ve Diğerleri,2000;1).

Parkla ilgili sorunlara çözüm getirmek üzere (1994 yangını ardından); Gelibolu Yarımadası TMP'nı barışa adanmak üzere Türkiye'nin ilk uluslararası fikir ve tasarım yarışması gerçekleştirilmiştir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na özgü, Park İdaresi'nin Parkın gerçek sahibi olmasını sağlayacak yasa tasarısı, 1996 yılından itibaren hazırlanmaya başlandı. 17.02.2000 tarihinde TBMM 'de kabul edilen tasarı, 20.02.2000 tarihinde resmi gazetede (4533 sayılı kanun) yayınlanarak yürürlüğe girdi. Park'a "barış" kimliği kazandırmak üzere yeni bir "Uzun Devreli Gelişme Planı" da yürürlüğe girdi. Böylece Milli Parkın korunması, geliştirilmesi, yönetimi ve tanıtılması ile ilgili planlama esasları belirlendi. 20.02.2000 tarih ve 4533 sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu üçüncü maddesinde yer alan milli park alanının korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve uzun devreli gelişme planına göre yapılaşmada uyulacak esaslar olarak seçilen bazı bentler şu hükümleri içermektedir (Resmi Gazete, 20.02.2000 tarihli sayısı; 2):

a-"Milli Parkın doğal, tarihi ve kültürel değerleri, harp tarihi esaslarına ve çevreye uyumlu olarak korunur ve geliştirilir.

b-Milli Park alanındaki 21.07.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak uygulamalarda ilgili mevzuat kapsamında Kültür Bakanlığının; bunun dışındaki yapı ve tesislerde Orman Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, bu Kanun hükümleri ve Kanun hükümlerine göre hazırlanan uzun devreli gelişme planı esasları uygulanır.

c-Milli Park içindeki orman alanlarında Bakanlıkça yaptırılacak günübirlik kullanma alanları ile bu Kanun hükümlerine aykırı sonuçlar içermeyecek biçimde düzenlenecek uzun devreli gelişme planının gerekli gördüğü esaslar dışında, yeni yapı ve tesis yapılamaz. Bu bent hükümlerine göre yapılacak yapıların görüntü kirliliği meydana getirmeyecek şekilde doğa ile uyumlu olarak inşası esastır.

d-Milli Park alanında; askeri çıkarma yapılmış olan kıyılarda, anıtsal düzenlemeler dışında yapı ve tesis yapılamaz, belediyelerce mücavir alan tesis edilemez, kömür ve akaryakıt depoları, tersane, sanayii ve benzeri kurulamaz, taş, kum, çakıl, mermer, kireç ocakları ve benzerleri açılmaz. Söz konusu alanlarda yapılacak maden arama ve işletme faaliyetleri ise Bakanlar Kurulunun iznine tabidir.

f-Milli Park içindeki köy yerleşim alanları ve belediye hudutları dışındaki Hazine arazileri, Milli Park amacına uygun olarak kullanılmak üzere, bedelsiz olarak Orman Bakanlığına tahsisi yapılır ve tapuda vasıf hanesi orman olarak tescil edilir. Milli Park alanı içinde, zilyetlik ve imar-ihya yoluyla toprak kazanılmaz. Milli Parkta 31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun 2 nci maddede uygulaması yapılamaz. Milli Parkın sahası her ne sebeple olursa olsun daraltılamaz."

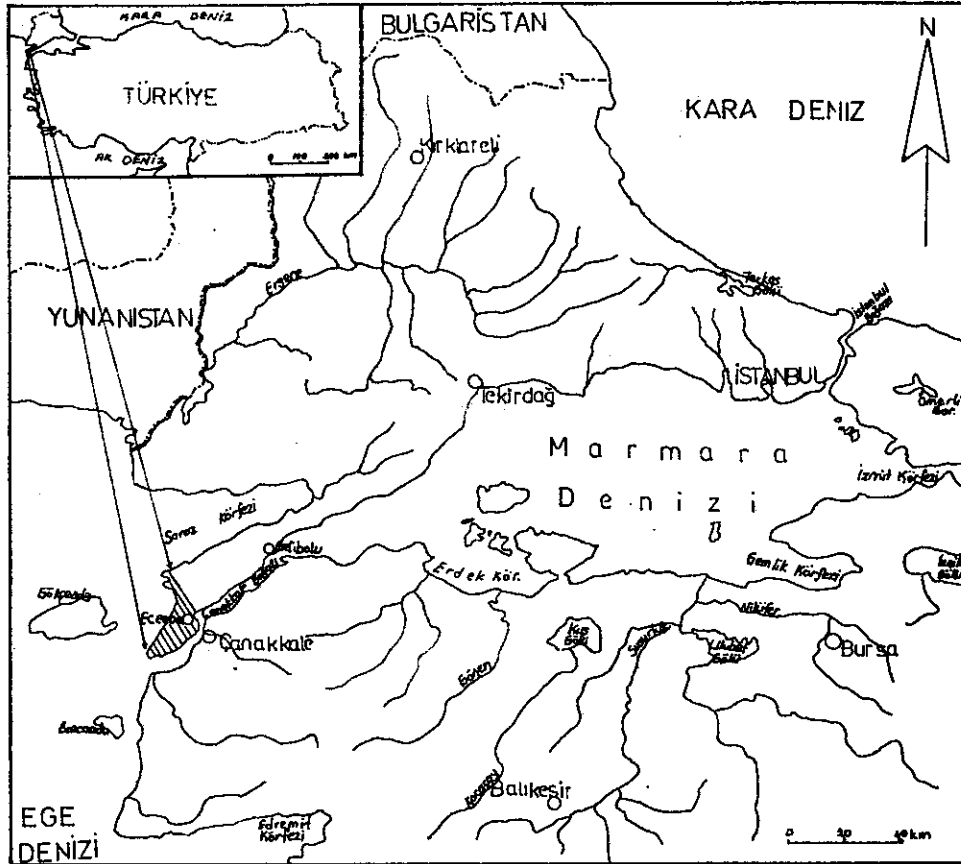
Böylece Milli Parkla ilgili her alanda Bakanlıklar arası koordinasyon sağlanarak, Parkın uluslararası önem arz eden değerlerinin korunması sağlanmış ve Milli Park Müdürlüğü'nün yerel etkinliği artırılmıştır. Ayrıca tüm bu çalışmalar neticesinde Parkın "üst kimliği" olarak tanımlanan barış kimliği, Yarımada'yı küresel bir boyutta hoşgörü ve dostluk merkezi haline getirecektir.

Gelibolu Barış Parkı'nda yaşanan sorunlara ve çözüm önerileri geçmeden önce, uluslararası önemine binaen Parkın doğal ve beşeri çevre özelliklerini kısaca tanıyalım:

B- Doğal Çevre Özellikleri:

1-Konumu:

1973 yılında kurulan ve Birleşmiş Milletler "Milli Parklar ve Koruma Alanları"

Şekil 1- Lokasyon Haritası.
Fig. 1- Location Map.

listesinde yer alan Gelibolu Barış Parkı, Gelibolu Yarımadası'nın güney ucunda, 33 bin ha.lık bir alanı kaplamaktadır.80 km. uzunluğunda yer yer daralıp genişleyen yarımada, Trakya'nın güneybatıya uzanan kolu olup, Ege Denizi'ne doğru uzanır.Yarımada, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı yoluyla Ege Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan 70 km. uzunluğunda dar bir su yolu olan Çanakkale Boğazı'na paralel uzanır.Yarımada bir taraftan Çanakkale Boğazı, diğer taraftan da Ege Denizi'nin kuzey uzantılarından olan Saroz Körfezi'yle çevrilidir.Park ise, Yarımada'nın güneyini teşkil eder(Şekil:1).

Gelibolu Barış Parkınının 30 km kadar kuzeyinde Parka adını veren Gelibolu kenti(antik Gallipolis) yer alır.Boğazın Asya yakasında Çanakkale kenti (antik Dardanos) ve güneyde de antik Troia harabeleri yer almaktadır.Millî Park; Çanakkale, Troia ya da Gelibolu kentinden daha fazla çevresinde turizm hareketliği yaratır.Ayrıca bu bölge de etkisi hissedilen asıl merkez; Tekirdağ,Bursa,Edirne ya da İzmir değil;İstanbul'dur.

2-Yapısal Özellikler:

Gelibolu Yarımadası dahilinde Barış Parkı üçgen şeklinde uzanım göstermektedir.Bu üçgenin dik kenarlarını batıdaki Saroz Körfezi ve Çanakkale Boğazı teşkil ederken, tabanını Saroz Körfezi'ndeki Ece Koyu'ndan Boğaz üzerindeki Akbaş Koyu'na uzanan vadi oluşturur ve Yarımada'nın kalanından ayırır (Şekil 2).Bu arada çeşitli araştırmacılar,Çanakkale Boğazı'nı, deniz suları altında kalarak boğulmuş bir akarsu vadisi olduğu fikrinde birleşmektedir.Jeolojik evriminde, hafifçe kıvrılmış Neojen çökelleri, daha eski temel üzerinde(Mesozoik,Eosen ve Oligosen), birikmiş,bu temel ve Neojen örtüsü, Üst Pliyosen yaşta bir aşınım yüzeyi tarafından kesilmiştir.Bu yüzey üzerinde kurulan boğaz vadisi daha sonraki epirojenik hareketlerle yükselen aşınım yüzeyi içine gömülerek derinleşmiştir.Pliyosen sonlarından itibaren,akarsuların eseri olan bir vadi şeklinde gelişmeye başlayan Çanakkale Boğazı, Kuaterner'in son safhalarında denizle işgal edilerek günümüz şeklini almıştır(Erol'a göre Dağaner,1994;126)

Park alanı akarsular tarafından yarılmış eski aşınım yüzeylerinden oluşmaktadır.En eski aşınma yüzeyi Geç Pliyosen dönemine aittir.Genellikle deniz seviyesinden 200 m. ve daha yukarıda olan kesimler bu aşınma yüzeyinden arta kalmış kesimler olup,Çimen Tepe(304m.),Tekke Tepe(280m.),Kavaklı Tepe(247m.) ve civarı başlıca yayılım alanlarıdır.Bundan başka erken Pleistosen'de oluşan ikinci bir aşınma yüzeyi 130-200 m.arasındaki yüksekliklerde gözlenir.Parkin bir çok bölümünde bu iki düzensiz dalgalı aşınma yüzeyini birbirinden ayırmak zordur(Bademli ve Diğerleri,2000;C2).Orta Pleistosen'de deniz seviyesindeki oynamalar,akarsu sekilerinin ve alüvyon dolgu ovalarının oluşmasını sağlamıştır.Bu tür ovalar denizden yaklaşık 50 m. yukarıdadır.Tuz Gölü Lagünü doğusundaki Anafartalar Ovası buna güzel bir örnek teşkil eder.

Çanakkale Bölgesi'nde Üst Pliyosen depolarının Eceabat yakınında, Yarımada'nın sadece güney tarafında olduğu tespit edilmiştir.Bu arazinin Ergene

Havzası Trakya tabakaları veya depolarını karşıladığı ve zaman yönünden aynı devrede teşekkül ettiği ve bu depoların yüzlerce m. kalınlığında fluvial çakıl ve kumdan ibaret olduğu bilinmektedir (Atalay, 1987; 402). Bununla birlikte Yarımada da Milli Park dahilinde en genç arazileri, alüvyonlarla kaplı akarsu taşkın ovaları, kıyı kumulları ve lagün gölü teşkil eder. Tüm bu morfolojik üniteler; 0-10 m. yükseltisi dahilinde yer alır. Gelibolu Yarımadası'nın batı kıyısında güneyden gelen akıntı ve dalgaların getirdiği malzemenin Suvla Körfezi'nin ağzını kapatmak suretiyle Tuz Gölü adı verilen lagün gölü oluşmuştur (Foto 2). Park alanı içinde nadir görülen kıyı kumulları da Kum Limanı kumsalı üzerindedir.

Park morfolojik açıdan iki bölümde incelenebilir: A-Kuzeydeki Platoluk Alan, B-Güneydeki Platoluk Alan. Bu iki morfolojik ünite, birbirinden Boğaz'daki Kilye Koyu'nu Ege kıyısındaki Kabatepe Limanı'na bağlayan merkezi ova ayırır. Bu ova, Yarımada'yı enine kesen en kısa ve stratejik yoldur. Bu ovanın güneyinde Eceabat'tan Seddülbahir'e kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan platoluk alan uzanır. Bu yöre, Eceabat Ovası'ndan, 1915 muharebelerinde Türk Kuvvetlerinin kumanda merkezi olan Alçıtepe (217m.) ve daha güneydeki Seddülbahir'e (60 m.) kadar uzanır. Güneye doğru yaklaşık 150 m. yükselti kaybeder. Bu tepe sistemi içerisinde Soğanlı, Kerevizdere, Zığındere gibi Çanakkale Savaşları'nda önemli rol oynamış dar ve derin vadiler göze çarpar.

Yukarıda değindiğimiz alçak platoluk alanın kuzeyini yarımaya şeklinde kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan derin yarılmış tepelerden ibaret alçak platoluk bir alan kaplar. Batıda Saroz Körfezine açılan ve önemli bir tarım alanı olan Anafartalar Ovası (Büyük ve Küçük Anafartalar Ovası), doğuda adı geçen plato tarafından çevrelenmiştir. Suvla Körfezi'nin doğusunda ise, bu Körfez'den ayrılma Tuz Gölü Lagünü yer almaktadır. Park alanı içinde yer alan diğer bazı küçük morfolojik üniteler ise; Ege kıyılarında yer alan ve önemli bir turizm belgesi olan Kum Limanı kumsalı ve ovasıdır. Seddülbahir Ovası ve Boğazın güney girişine bakan Morto Kumsalı, Boğaz tarafındaki Kerevizdere, Domuz Deresi, Soğanlıdere ile Ege kıyısındaki Zığındere gibi vadilerin denize ulaştığı bölgelerdeki ovalardır. Bu vadiler dışında özellikle yerleşim alanlarına yakın olan vadiler katı atıkların boşaltım alanlarıdır.

Park alanı içerisinde Tuz Gölü Lagünü'nü denizden ayıran Suvla Kumsalı, Küçük Kemikli Burnu ile Arıburnu arasında Kemikli Kumsalı, Kabatepe Limanı yakınlarındaki Kabatepe Kumsalı ve bu kumsalın güneyindeki Kum Limanı kumsalı günlük rekreasyon alanı olarak kullanılmakla birlikte, ikincil evler ve turistik tesislerle işgal edilmektedir.

3-İklim, Bitki Örtüsü, Su Kaynakları ve Yaban Hayatı:

a-İklim:

Gelibolu Barış Parkı'nın içinde yer aldığı Çanakkale ve Gelibolu Bölgesi'nde Akdeniz ile Karadeniz İklimi arasında geçiş özelliği gösteren Marmara İklimi görülmektedir. Milli Park iklimiyle ilgili değerlendirmelerimizi kuzeyde Gelibolu ile,

güneyde Çanakkale meteoroloji istasyonlarının uzun süreli verilerinden hareketle ortaya koymaya çalıştık, şöyle ki;

Yıllık ortalama sıcaklık her iki istasyonda da 14C° civarındadır(Çanakkale 14.8C° ve Gelibolu 14.7C°) (Tablo 1).Bu anlamda Milli Park yıllık ortalama sıcaklıkları kuzeyde Florya(13.7 C°) istasyonuna göre ileri, ancak güneyde Ege Denizi kıyılarındaki Ayvalık istasyonu(16.6C°) yıllık ortalama sıcaklıklarına göre geridir.Aylık ortalama sıcaklıklar dikkate alındığında,en soğuk ayın Ocak ayı (Gelibolu 5.4C°,Çanakkale 6.1C°) olduğu görülecektir.Bölgenin Balkanlar'dan gelen soğuk hava dalgalarına maruz kalması kış ortalama sıcaklıklarını düşürmektedir.Öyleki, Çanakkale'de en düşük ortalama sıcaklıklar Şubat ayında -11.5C° olarak gerçekleşmiştir.En yüksek ortalama sıcaklık değerlerine ise, Temmuz ayında ulaşmaktadır(Çanakkale 38.8C°).

Milli Park ve çevresinde yıllık ortalama yağış miktarı Gelibolu'da 696 mm. ve Çanakkale'de 615.4 mm.dir.Marmara geçiş yağış rejimi etkisinde kalan bölge, bütün mevsimlerin yağışlı olmasıyla Karadeniz yağış rejimi etkisinde kalmakla birlikte,Kış mevsiminin yağışlarda maksimum, yazın ise minimumun yaşandığı devre olması bakımından Akdeniz yağış rejimi özellikleri göstermektedir.Sonbaharla birlikte artan yağışlar,kışın maksimuma ulaşır.En fazla yağışlı gün sayısı Çanakkale'de Ocak ayı(13.8 gün) ve Gelibolu'da ise, Aralık ayı(12.9gün) dır.Ayrıca Milli Park ve çevresinde kar yağışları genelde Ocak, Şubat ve Mart aylarında görülmektedir.Yıllık kar yağışlı gün sayısı 4.1 iken, karla örtülü gün sayısı 5.9 dur.

Atmosfer basıncına bağlı olarak değişen rüzgar rejimi, Boğaz'da yerel faktörlerinde etkisi altında kalmaktadır.Çanakkale Boğazı'nda, Marmara Bölgesi'nin diğer yörelerinde olduğu gibi, kuzey sektöründen esen rüzgarlar hakimdir.Bunlar arasında NE(Poyraz) rüzgarı yazın frekansını, Kış ise, hızını arttırarak bütün sene hakim rüz gar olarak eser.Türkiye'nin batısını yazın etkisine alan NE rüzgarı,Batı Anadolu üzerinden Karadeniz'e ulaşan hava akımlarının sonucu olarak oluşmakta, bir vadi halinde güneybatıya uzanan Boğaz oluşuna kanalize olarak frekansını arttırmaktadır.Çanakkale Boğazı'ndan poyraz rüzgarı,basınç şartları stabil olduğu zaman günlerce kesintisiz ve karakterini değiştirmeden esebilmektedir (Doğaner,1994;134).Rüzgarın devamlı esmesi, yaz günlerinde serinletici etki yaratır.Buna karşın denizsel rekreasyonel faaliyetler için olumsuz neticeler doğurur.Bununla birlikte, orman yangınları çıktığında kısa sürede çevreye yayılmaktadır.Ayrıca bölgenin rüzgar enerjisi potansiyeli son derece yüksektir.Ancak bu potansiyel park alanı dışında değerlendirilmeye alınmalıdır.Öte yandan, yaz ayları dışında zaman zaman güney sektörden rüzgarlar da esebilmektedir.Oldukça kuvvetli esebilen bu rüzgarlar, 35-36 m/sn hıza eriştiği kaydedilmiştir.

Araştırma alanı ve çevresinde yıllık nisbi nem ortalaması %72 civarındadır.Nisbi nem ortalaması en yüksek olan ay % 80 ile Aralık, en düşük olduğu ay ise, % 61 ile Temmuz'dur.Yıllık ortalama nem,Park'ın Boğaz kıyılarında Ece-

abat'da % 75 iken, batı kıyılarında % 74 civarındadır.

Çanakkale'de günde ortalama güneşlenme 7.7 saattir.Yılın en güneşli ayı günde 12-14 saatle Temmuz ayıdır.En az güneşli ay ise,günde 3-4 saatle Aralık'tır.Buna karşılık, yıllık ortalama güneşli günler sayısı 110 günün üzerindedir.Bu değer Çanakkale'de 111 gün iken, Gelibolu'da 115 gündür.Bu değerler kuzeyde İstanbul Florya'ya göre (78 gün) fazla, ancak güneyde İzmir'e göre (114) azdır.Bununla birlikte, araştırma alanında sisli günler sayısının yılda ortalama 4 gün olması, deniz ulaşımında Çanakkale Boğazı'nı güvenli kılmaktadır.Ayrıca yıllık ortalama deniz suyu sıcaklığı 15.6C° dır.Bu sıcaklık Haziran ayından itibaren 20C° üzerine çıkar ve Ekim ayından itibaren de tekrar 20C° altına iner.Denize girmek için en uygun sıcaklık 18 C° kabul edilirse,yılda 130-140 denize girebilmek mümkündür.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında, Gelibolu Barış Parkı ikliminin, Karadeniz iklimi ile Akdeniz iklimi arasında geçiş tipi özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır.Millî Park bölgesi yıllık ortalama sıcaklıklar itibariyle Karadeniz kıyılarına göre daha yüksek değerler göstermektedir.Ancak Karadeniz kıyılarına göre don olayı daha fazladır.Yaz mevsiminde azalmakla birlikte,her mevsimin yağışlı geçmesi Karadeniz yağış rejiminin etkisinde kaldığını işaret etmektedir.Buna karşılık sıcaklık,açık günler sayısı ve deniz suyu sıcaklığı bakımından Karadeniz kıyılarına göre fazla,Ege kıyılarına ise oldukça yakındır.

b-Bitki Örtüsü:

Gelibolu Yarımadası Trakya'da ormanların en geniş ölçüde tahrip edildiği sahalardan biridir.Bunun neticesinde sahayı hemen tamamen maki formasyonu kaplamış ve ormanlar 200-300 m. yükseklikteki tepelere ve ziraate elverişsiz yamaçlara çekilmiştir.Gelibolu Yarımadası üzerinde kuru ormanların hakim elemanı,Koru Dağları batı kesiminde olduğu gibi Pinus brutia'dır.Araya nadir olarak Q.pedunculiflora karışır(Turill'e göre Dönmez,1990;199).Saroz Körfezi'nden 200-250 m. yükseltiye kadar olan yerlerde dar bir şerit halinde meşe ve gürgenlerden ibaret kuru ormanlar yer alır.Pinus brutia ormanları Yarımadanın Gelibolu güneyinde kalan kesimdeki tepeler üzerinde yaygındır(Dönmez,1990;199).

Millî Park dahilinde P.brutia ormanları büyük ölçüde tahrip edilmiş olmakla birlikte,Yolağzı-Kumköy,Seddülbahir,Kum Limanı,Behramlı ve Soğanlıdere çevrelerinde küçük topluluklar halinde görülmektedir.Bu ormanlar, 200-300 m. yükseltiye sahip tepelerde topluluklar oluşturur.

Gelibolu Yarımadası üzerinde kuru ormanları, Saroz Körfezi kıyıları gerisindeki tepelik sahada gözlenir ve meşe ve gürgen ağaçlarından ibarettir.Bu tepelik saha geniş ölçüde tahrife uğramış bir meşe sahasıdır.Meşe ormanları güneydoğu yüzde yeniden gelişme imkanı bulamadığından, sahayı tamamen maki elemanları kaplamıştır.Yarımada da 1973 yılında Millî Parkın tesis edilmesiyle birlikte,doğal bitki örtüsü büyük ölçüde korunmuştur.Çünkü ormanlara yönelik her türlü gelişmeye izin verilmemektedir.Yarımada da maki hemen bütün türle-

Çanakale	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	Ara.	Yıllık
Ort. Sıcaklık	6.1	6.6	8.0	12.3	17.3	21.9	24.6	24.4	20.7	15.8	11.8	8.3	14.8
En Yüksek Sıcaklık	20.0	21.3	27.3	30.8	34.4	36.0	38.8	38.7	35.4	31.7	27.8	22.2	38.8
En Düşük Sıcaklık	-11.0	-11.5	-8.5	-1.6	1.4	6.6	7.0	9.4	5.9	0.4	-7.0	-10.5	-11.5
Güneşlenme Süresi	3.26	4.24	5.28	7.38	9.51	11.29	12.14	11.35	9.17	6.42	4.43	3.23	7.31
Ort. Yağış Miktarı	98.7	71.1	65.0	42.8	29.7	23.7	11.3	7.4	23.4	47.0	86.5	108.9	615.4
Ort. Yağışlı Gün Sayısı	13.8	10.8	10.1	7.8	5.9	3.9	1.8	1.4	3.4	6.6	8.4	13.3	88.1
Karla Örtülü Gün Sayısı	2.0	1.6	0.7	0	1.9	0.9	5.4
Ort. Don Sayısı	8.5	6.4	4.3	0.3	0	0	0	0	0	0	1	4.2	24.6
Deniz Suyu Sıcaklığı	9.4	8.4	8.8	11.6	15.9	20.4	23.1	23.6	21.6	18.2	14.7	11.8	15.6
Kar Yağışlı Gün Sayısı	1.5	1.1	0.8	0.5	3.9
Ort. Rüzgar Hızı m/sn	5.7	5.8	5.3	4.7	3.9	4.0	4.7	4.9	4.7	4.6	4.8	5.6	4.9
Sisli gün Sayısı	0.6	0.6	0.7	0.2	0.2	.	.	0	.	0.3	0.6	0.8	4.1
Gelibolu	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek.	K	Ara.	Yıllık
Ortalama Sıcaklık	5.9	6.2	7.7	12.1	17.3	21.7	24.7	24.6	20.6	16.1	11.9	8.3	14.7
Ort. Yağış Miktarı	105	72	77	43	38	29	15	8	31	56	98	110	682
Yağışlı Gün Sayısı	12.3	9.9	9.2	7.0	5.7	4.1	1.9	1.3	3.1	6.3	9.1	12.9	82.7
Sisli Gün Sayısı	0.5	0.8	0.5	0.4	0.1	0.0	.	.	.	0.4	0.8	0.9	4.4
Açık Gün Sayısı	2.6	2.5	4.4	6.3	11.3	16.2	20.8	19.4	14.6	9.1	5.2	3.3	115.8
Kar Yağışlı Gün Sayısı	1.7	0.8	0.8	0.7	4.1
Karla Örtülü Gün Sayısı	2.4	1.6	0.7	0.2	1.1	5.9
Ort. Rüzgar Hızı m/sn	2.5	2.2	2.3	1.9	2.0	1.8	2.4	2.3	2.1	2.2	2.0	2.4	2.2

Tablo 1 : Çanakale ve Gelibolu istasyonlarının iklim Verileri (Kaynak: Ort. Ve Ekstrem Kıymetler Bülteni 1974 ve 1984)
Table 1 : The Climate Data of Çanakale and Gelibolu Stations

riyle kendinii göstermektedir. Bunların başlıcaları; Kocayemiş (*Arbutus unedo*), sandal (*Arbutus andrachne*), defne (*Laurus nobilis*), zeytin (*Olea europaea* var. *Oleaster*), Akçakesme (*Phillyrea latifolia*), funda (*Erica arborea*), kermez meşesi (*Quercus coccifera*), Erguvan (*Cercis siliquastrum*), tesbih (*Styrax officinalis*), Katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), Sakız (*Pistacia terebinthus*), Laden (*Cistus Salviifolius*) ve mersin (*Myrtus Communis*)'dir.

Meşe ağaçları Milli Park'ın kuzey, kuzey-batı bölümünde dağınık bir şekilde, zaman zaman da kızıl çamlarla karışık gruplar oluşturur. Sandal ve kermez meşesinin oluşturduğu topluluklar Beşyol, Kumköy, Kapatepe-Anafartalar ve Arıburnu (Anzak Koyu) çevrelerinde görülür. Ancak maki nevelerinin en güzel örnekleri Soğanlıdere vadisinde görülür. Park sahasında ormanaltı neveler olarak da; *Ruscus aculeatus*, *Cistus*, *Asparagus* ve *Hedera helix* göze çarpar.

200 m. civarındaki plato yüzeyleri ise, muhtemelen önce çamgillerin sonra da makilerin tahribi neticesinde *Q. Coccifera*, *Thymus*, *Poteerium spinosium* ve *Juniperus oxycedrus*'lardan ibaret garig formasyonu kaplamıştır (Dönmez, 1990; 218). Garig formasyonu Kemikli Burnu, Kireçtepe ve Kapatepe'de yaygındır. Akarsu boylarında başlıca neveler *Salix* (söğüt) türleri ve *Platanus* (Çınar) türleridir. Tuz Gölü Lagünü civarında ise *Limonium*, *Goniolimon*, *Centaurium* türleri yaygındır.

Gelibolu Yarımadası asli bitki örtüsü muhtemelen *Q. Aegilops* (Plamut meşesi), ve *Q. pedunculiflora* (Saplı meşe) ormanlarıdır. Bugün buralarda hakim olan *Pinus brutia* ormanları ve maki formasyonu sekonder topluluklar olmalıdır. Gerek maki sahalarında ve gerekse Kızılcamlar bulunduğu yerlerde tek tek, bazen de topluluklar halinde rastlanan geniş çüseli *Q. Aegilops* ve *Q. pedunculiflora* ağaçları bu izlenimi kuvvetlendiren delillerdir. Meşe ormanlarının tahribini müteakip sahayı muhtemelen kızılçam ormanları, bunların da tahrip edildikleri yerleri maki formasyonu kaplamıştır (Dönmez, 1990; 200).

Park alanı içinde çamgillerden ibaret ormanlar; yaz mevsiminin oldukça sıcak geçmesi, anız yakılması ve kuvvetli esen rüzgarlar nedeniyle yüksek yangın riski altında bulunmaktadır. Bu doğal faktörlere dikkatsizlik de eklenince sıkça orman yangınlarıyla karşı karşıya kalınmaktadır.

c-Su Kaynakları:

Yarımadayı teşkil eden kayaların çoğunlukla yüksek poroziteli ve geçirgen olması, Milli Park ve çevresi bölgenin yer altı su kaynakları bakımından fakir düşmesini sağlamıştır. Derinlikleri 100 m. den fazla sondaj kuyuları açılmış olmasına rağmen, su çıkmamıştır. Parktaki akarsuların kısa ve hızlı yüzey akışı göstermesi yeraltı sularının beslenimini azaltmıştır. Bu sebeple Yarımada da yeraltı suyu kapasitesi kısıtlı ve oldukça derindedir. Buna rağmen içme ve sulama suları çoğunlukla artezyen kaynaklardan sağlanmaktadır (Foto 3).

Gelibolu Yarımadası'nda önem taşıyan ve debileri fazla olan iki su kaynağı

bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Barış Parkı'na oldukça uzakta olan Galata Köyü yakınlarındaki kaynaktır. Bu kaynağın debisi 10 lt/sn civarındadır. Gelibolu'nun su ihtiyacını karşılar. İkinci kaynak ise, Park alanının 20 km kuzeyinde yer alan Ocaklı Köyü yakınındaki kaynaktır. Debisi 5 lt/sn olan bu kaynaktan da Gelibolu kentine su verilmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, Parkta ve hatta Yarımada'nın tamamında, su gereksinimi artezyen kaynaklardan sağlanmaktadır. Bunların derinlikleri 4-15 m. arasında değişmektedir. Yarımada da gerek içme ve gerekse kullanma suyu ihtiyacının büyük ölçüde artezyen kaynaklardan sağlanması yeraltı su seviyesini çok düşürdüğü gibi kalitesini de bozmuştur. Özellikle tarım alanlarının sulanmasında yeraltı sularına aşırı yönelmiş, bu da yeraltı sularının beslenimi ile boşalımı arasındaki dengeyi negatife çekmiştir. Bu sebeple kuyu sayısının daha fazla artmaması için gerekli önlemler alınmaktadır.

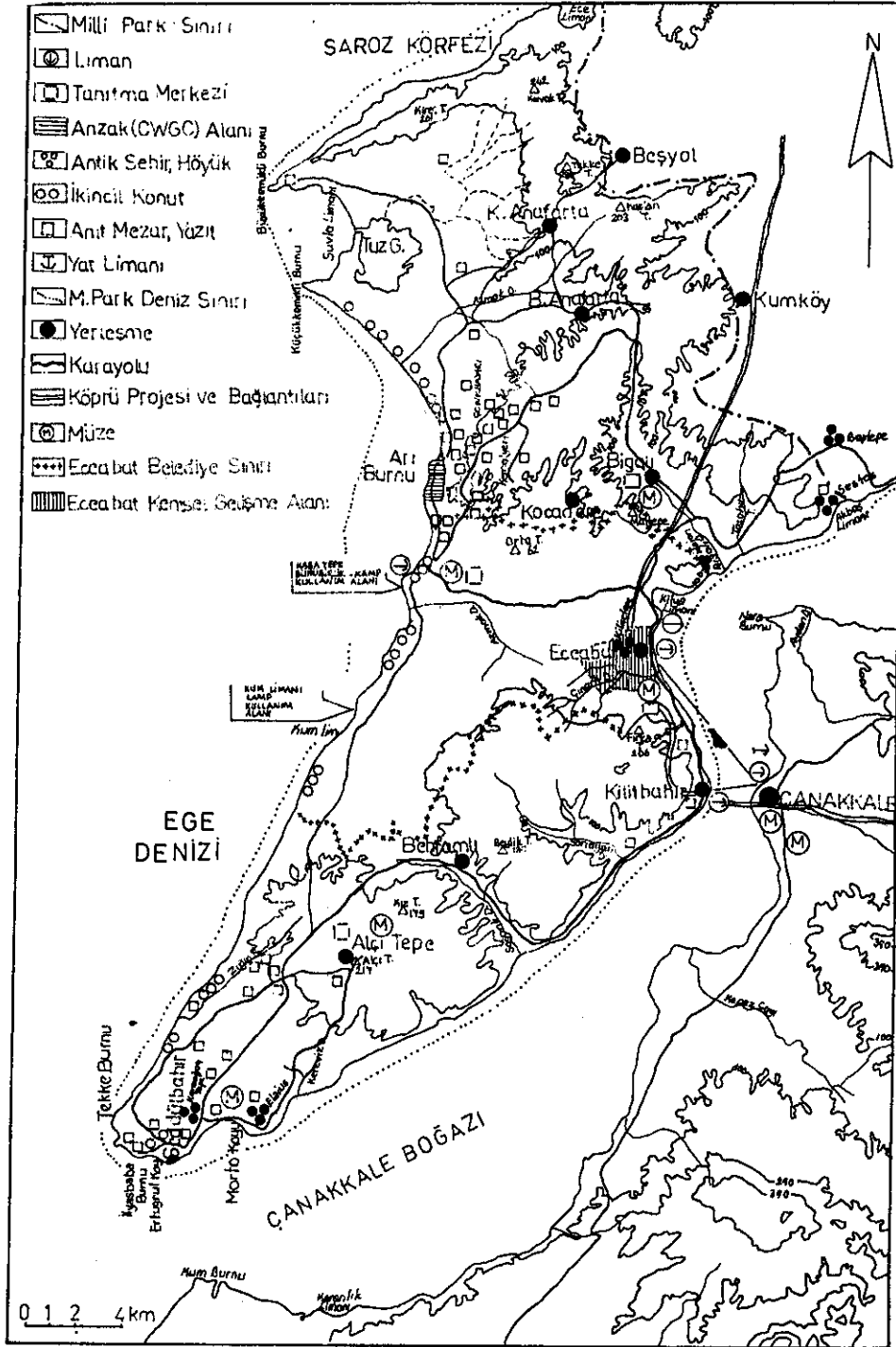
Yarımada dereleri Çanakkale Boğazına ya da Saroz Körfezi'ne dökülmektedir. Ancak bu dereler yaz mevsiminde kurumaktadır. Park alanında tek durgun su Tuz Gölü Lagünü'dür (Şekil 2). Anafartalar Köyü sınırları içerisinde olup, Saroz Körfezi'yle bağlantılıdır. Yaz mevsiminde giderek küçülen gölün kıyı kesimlerinde tuz tabakaları oluşur. Bir yıl öncesine kadar gölde bir balık çiftliği faaliyet göstermesine rağmen, gölün ekosistemini tehdit etmesi nedeniyle, buradan taşınmak zorunda kalmıştır.

d-Yaban Hayatı:

Park faunasına ilişkin sistematik çalışmalar yoktur. Ancak Park alanında yedi memeli dört av kuşu, kırk beşin üstünde balık türü, sahil bölgeleri boyunca ve Tuz Gölü lagününde ondört deniz kabuklusu türü olduğu tespit edilmiştir.

Park alanı içinde Nalburunlu yarasaların (*Rhinolopus* türleri) beş türünün hepsi ve kahverengi uzunkulaklı yarasa (*Plecotus auritus*) yaşamaktadır. Az sayıda çakal yaşadığı da tespit edilmiştir. Kuş yaşamının çeşitliliği Park da ana yaşam ortamlarının varlığını yansıtır. Akdeniz kıyılarının tipik kuşlarından olan kayıklı (*Syluia cantillans* ve maskeli (*S. Melanocephala*) ötleğenler maki ve kızılçam topluluklarında görülürler. Kuyruk kakanlar (*Oenante* türleri) ve tarla kuşları, kumullar ve tarım alanlarında yaşar. Cılibıtlar (*Charadrius* türleri) ve diğer uzun bacaklı kuşların yanı sıra çeşitli su kuşları da; Tuz Gölü'nü ve sahili göç sırasında uğrak alanı olarak seçerler. Yarımada Batı Palearktiğin ana kuş göç yollarından biri üzerinde bulunmaktadır. Sonbahar geçişi sırasında leylek (*Ciconia ciconia*) ve pelikan için uğrak yeridir (Bademli ve Diğerleri, 2000; C 9).

Ayrıca Yarımada üzerinde kurulması düşünülen rüzgar santralleri (Bigalı vadisi Topçular Tepe sırtları), bu yörenin göçmen kuşların göç yolları üzerinde bulunması nedeniyle askıya alınmıştır.

Şekil 2 : Gelibolu Tarihi Milli Parkı (Barış Parkı) ve Karakteristikleri.

Figure 2 : Gallipoli Peninsula Historical National Park (Peace Park) and its Characteristics.

C-Beşeri Çevre Özellikleri:

1-Yerleşme Tarihi:

Dar ve uzunlamasına biçimine ve çevresel koşulların ortaya koyduğu çeşitli kısıtlara karşın (su kaynaklarının yetersiz ve tarım alanlarının dar oluşu) Yarımada Erken Bronz Çağı'ndan (M.Ö. 3200-2000) bu yana önemli bir yerleşim bölgesi olmuştur.Bu sebeple önemli arkeolojik ören yerleri içermektedir(Şekil 2).

Yarımada tarih boyunca coğrafi konumu nedeniyle kültürel oluşum ve etkileşimlerde bir köprü görevi görmüştür.Bu sebeple çeşitli kültürlerin gelip geçtiği, önemli olayların yaşandığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.Ancak yarımada Troia'yi içine alan Troas Bölgesi kadar zengin bir arkeolojik mirasa sahip değildir.

Park içerisinde yerleşmenin izleri Erken Bronz Çağı'na kadar inmesine rağmen, Karaağaçtepe'de Neolitik döneme ilişkin buluntular elde edilmiştir.Geç Kalkolitik Dönem boyunca, Yarımada tıpkı Marmara Bölgesi'nin büyük bir bölümü gibi ana uygarlık merkezlerinin kıyısında kalmış; Balkan ve Anadolu kültür çemberlerinin sınırını oluşturmuştur.Park içinde Erken Bronz Çağı olarak tarihlenebilecek en az üç büyük höyük yerleşmesi vardır:Karaağaç Tepe, Baştepe ve Kilise Tepe.Her üçünde de Anadolulu özellikler baskındır.Karaağaçtepe boyutları açısından daha küçüktür.Ancak 1921-1923 kazıları Troia'dan elde edilen kanıtları tamamlayıcı niteliktedir.Bununla birlikte Kuzeybatı Anadolu'da bu denli az yerleşim olmasına rağmen,Parktaki Bronz Çağı höyüklerinin üçünde de Troia 3-4 döneminde yerleşim olduğunu göstermektedir.Dolayısıyla Park alanı içinde bu üç höyük M.Ö.3.binyıldan, 2.binyıla geçişte devletleşme süreci ve kentleşme aşamalarının anlaşılması bakımından ayrı bir öneme sahiptir (Bademli ve Diğerleri, 200 ;D 4).

Yarımada da Orta ve Genç Bronz Çağı'na (M.Ö.2000-1100) ilişkin bulgular elde edilememiştir.Bu dönem içerisinde Yarımada, Trakya kavimlerinin artan baskısına karşın tampon bölge görevi üstlenmiştir.Ancak,bu dönemde Karadeniz'e ulaşan deniz yolu pek işlek değildi.Erken Demir Çağı'nda (M.Ö. 1100-700) ise, Balkanlar'dan Kuzeybatı Anadolu'ya geçen kavimlerin bölge üzerinden Anadolu'ya geçtikleri anlaşılmaktadır.

M.Ö. 8. yüzyılda Yunanlıların Ege'nin kuzey kıyıları ve Yarımadayı kolonileştirme çabaları vardır.Yarımadaya kurulan koloniler stratejik amaçlar gütmektedir.Bunun başlıca nedeni, Karadeniz ticaret yolunu denetime almaktır.Park alanı ve çevresinde önemli Yunan kolonileri şunlardır:Sestos (Akbaş),Madytos (Eceabat),Elaeus (Seddülbahir), Lesbos (Midilli) ve Tenodos (Bozcaada)'dur.M.Ö. 7.yüzyılda bölgenin ticareti tümüyle Lesbos Adası sakinlerinden Miletoslu'ların eline geçmiştir ve Çanakkale Boğazı'nda Sestos'un karşısına Abydos'u (Nara Burnu) kurmuşlardır(İrdesel,1983;11-13).

M.Ö. 6. yüzyıl ortalarında, Lidya kralı Kroisos (Krezüs)'ün Perslere yenilme-

siyle Batı Anadolu ve Yarımada Persler'in hakimiyetine girmiştir.Pers kralı Kserkses, M.Ö. 480'de Abydos ve Sestos'u birleştiren bir köprü ile ordularını Yarımadaya geçirip Yunanistan'a taarruz eder.Bölgede Pers egemenliğine son veren Makedonyalı Büyük İskender ordularını M.Ö.334' de Avrupa'dan Asya'ya Çanakkale Boğazı üzerinden geçirmiştir (Mansel,1947;260).

Büyük İskender'in ölümüyle,Yarımada sık sık el değiştirmiştir.Bölge, M.Ö. 191 yıllarından itibaren de Romalılar'ın yönetimine girdi.Bizanslılar zamanında deniz ticareti yapan devletler için stratejik önemi olan Gelibolu, Venediklilerin ve Katalonyalıların eline geçmiştir(Doğaner, 1994;138).

13.yüzyıl sonu ve 14. yüzyıl başlarından itibaren Çanakkale ve Çevresi Karesi Beyliği'nin yönetiminde bulunmaktaydı.Ancak adı geçen bu bölge 1345'de Osmanlı hükümdarı Orhan Bey tarafından alınarak, oğlu Süleyman Paşa'ya bırakıldı.Boğaz'ın Doğu kıyılarının güneyi ise, 1360 yılında Sultan Murat zamanında Osmanlı topraklarına katılmıştır.Süleyman Paşa idaresindeki Osmanlı ordusunun Gelibolu'da Çimpe(Çimbi) kalesini 1353'de fethederek,Trakya'da ilk Osmanlı toprağı elde edilmiş oldu.

F.S.Mehmet'in 1453'de İstanbul'u fethinden sonra, Çanakkale Boğazı'nın İstanbul'un savunmasındaki önemine binaen Çanakkale Boğazının savunmasını güçlendirerek burayı müstahkem bir su yolu haline getirdiğini görmekteyiz.1462'de Boğazın en dar yerinde Kilitbahir ve Çimentlik kalelerini yaptırmıştır.Bununla birlikte,ilk Osmanlı tersanesini Gelibolu'da kurdu ve 1515'de İstanbul'da İmparatorluğun en büyük tersanesi inşa edilinceye kadar burası İmparatorluğun temel deniz üssü ve limanı olmuştur.S.Fatih'in kale inşaatları devam ederken,Troia'yı bulma girişimleri olmuştur.Ancak İskender'in adına kurulan (M.Ö.310) Ezine İlçesi Dalyan Köy'ündeki Alexxandria Troas'ı bulmuştur.M.Ö.9.yüzyılın büyük ozanı Homerus'un İlyada ve Odyseia isimli epik destanında bahsedilen İlion şehrinin bir efsane değil, gerçek olduğuna inanan Heinrich Schliemann, 1870'de şehrin yerini doğru tahmin ederek,kazılarla bulmuştur (Doğaner,1994;139).

Yerleşme tarihi M.Ö.3000 lere kadar inen Yarımada üzerindeki birçok İlkçağ kenti,zamanla önemlerini kaybederek,ortadan kalkmıştır.Yarımada da Eskiçağ'ın en önemli şehirlerinden olan Maydtos(Eceabat) ve Gallipolis (Gelibolu) şehirlerinin eski kalıntıları görülmemesine rağmen, bugün varlıklarını devam ettirmektedir.Yine bu çağda Yarımada da kurulmuş olan Elaeus,Sestos,Kressa,İdainon kentleri, deniz ticaretindeki stratejik önemlerini kaybetmelerine bağlı olarak önemlerini kaybetmişlerdir.

Gelibolu 16.yüzyıl boyunca Çanakkale Boğazı'ndaki en önemli kontrol noktası olma özelliğini sürdürdü.K.Sultan Süleyman döneminde Yarımada, merkezi Gelibolu olan özel bir bahriye vilayeti haline getirildi.Kent, Bursa-Trakya yolu üzerinde önemli bir ticaret merkezi olarak gelişti.Bursa ipeği, Gelibolu üzerinden Edirne ve Ragusa yoluyla Floransa'ya ulaşmaktaydı.Kentin gümrük getirileri ha-

zinenin önemli gelir kaynaklarını oluşturmaktaydı. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girdiği, 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Çanakkale Boğazı'nın birçok kez zorlandığını görmekteyiz. Kaleler, kıyı tahkimatı işlevi gördüler ancak gelişmiş askeri tekniklerle başa çıkamayacak durumdaydı. Bunun üzerine 1790'lar da 3. Selim Çanakkale Boğazı'nın tahkimatını iyileştirme çalışmalarını başlattı. Sultan Abdülhamit'de Boğaz'ın savunma sistemini modernize etmiştir (Bademli ve Diğerleri, 2000; E 3). Birinci Dünya Savaşı'nda da zorlanan Çanakkale Boğazı, Türk Ordusu'nun üstün cesaret ve gayreti, Büyük Önder Mustafa Kemal'in askeri dehasıyla Çanakkale'nin geçilemeyeceğini, Çanakkale Savaşı zaferiyle tüm dünyaya ispatlanmıştır (Foto 4).

Ayrıca koşulları 1923 Lozan Antlaşmasında ortaya konulan CWGC bölgesi (Anzak alanı) bir mezarlıklar alanıdır. Birleşik Devletler mezarlıkları, bakımlarının ve bütünlüğünün sağlanması amacıyla Büyük Britanya'ya tahsis edilmiştir (Şekil 2).

Sonuç olarak Yarımada'nın ilkçağ deniz ticaretindeki stratejik önemi dolayısıyla ticaret kolonileri ve kentlere sahne olduğunu görmekteyiz. Ancak İstanbul'un kurulması ve Doğu Roma'nın başkenti olması, Yarımada üzerindeki kentlerin önemlerini azaltmış ve hatta bazıları tarih sahnesinden silinmiştir. Ancak bugün de Boğazın stratejik ve tarihi önemi devam etmekte ve Barış Parkıyla birlikte bölge yerleşimi ve turizmi üzerinde etkili olmaktadır.

4-NÜFUS:

Gelibolu Yarımadası'nın nüfusu jeopolitik konumdan kaynaklanan nedenlerle ve gelişen tarihi olaylara bağlı olarak zaman içerisinde sık sık değişmiştir. Cumhuriyet Dönemi ilk nüfus sayımında Park içerisinde yer alan Eceabat'da 837 kişi yaşarken, bu rakam Park dışında kalan Gelibolu'da 5445'dir. 1997 yılına geldiğimizde bu rakamlar sırasıyla 4667 ve 20180'dir (Tablo-2).

Tablo-2: Park Alanı ve Çevresinde Yer Alan Şehirlerin Sayım Yıllarına Göre Nüfusları (İdari Kriterlere göre) (Kaynak DİE verileri)

Table-2: The Populations Of The Towns Settling in The Vicinity Of The Park Area, According to Their Census Years (According to administrative Criteria)

Merkaz	1927	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997
Eceabat	837	1700	5.796	5.090	3.677	2.557	2.714	2.842	3.501	3.642	4.529	4.236	4.055	4.647
Gelibol.	5445	6637	12.713	16.496	9.893	12.341	12.945	12.945	14.716	13.466	14.721	16.715	18.670	20.180

Park içerisinde yer alan Eceabat'da nüfus, 1945-1955 yılları arasında askeri birliklerin konuşlandırılmasına ve ayrılışına bağlı olarak değişimler göstermiştir. Ancak 1970 lerden itibaren düzenli bir şekilde artarak 1997'de 4647 kişiye ulaşmıştır. 1990-1997 döneminde ise kentsel nüfus %o 19.17 oranında artış göstermiştir.

Park içerisinde yer alan sekiz köyün toplam nüfusları (Kilitbahir, Seddülbahir, Alçıtepe, B.Anafarta, K.Anafarta, Bigalı, Kocadere ve Behramlı), 1990'da 3845 iken, 1997'de 3992 kişiye ulaşmıştır. Bu durumda parkın kentsel ve kırsal toplam nüfusu 8659 (1997)'dir. Bu rakam 1990'da 7900 idi. Görüldüğü üzere park alanında yüksek bir nüfus artışı yoktur. Nüfus yoğunluğu 26 kişi olup, 1997 Türkiye ortalaması olan 81'in çok altındadır.

Bariş Parkı'nın dahilinde yer aldığı Gelibolu Yarımadası stratejik önemi, tarihsel olaylar ve milli park olması bu yöre içinde nüfusun gelişimini yavaşlatmıştır. Ayrıca Park alanında tüm fonksiyonel gelişimlerin kontrol altında olması, nüfusun gelişimini ve çekim merkezi olmasını engellemektedir. Bu da Parkın gözde değerlerinin korunması bakımından olumlu bir gelişmedir. Buna rağmen çevre iller kaynaklı gelen nüfus baskısı ve yerleşmelerin büyümesine bağlı olarak ortaya çıkan sorunları; arazi ve taşınmaz spekülasyonu başlığı altında ele alacağız.

D- Parkta Yaşanan Sorunlar:

Gelibolu Bariş Parkı zengin değerleriyle ön plana çıkan bir milli park olmasına rağmen, ciddi bazı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Kumsallar ve kıyı şeritleri izinsiz yazlık evlerle işgal edilmiş, doğal su kaynakları bilinçsizce kullanılmış, yeraltı suları her gün sayısı artan kuyularla daha derin seviyelere çekilmiş, Tuz Gölü Lagünü ve büyük koylar balık çiftliği olarak kullanılmış, ormanlar yangınlarla küçülmüş, maki alanları ağaçlandırılmış ya da tarım alanı haline dönüştürülmüş ve Parkta idari örtüşmeden kaynaklanan çözümsüzlükler artmıştır. Kısaca değindiğimiz bu sorunları ana başlıklar altında toplayarak sıralarsak:

- 1-Bazı morfolojik ünitelerde yaşanan sorunlar,
- 2-Arazi ve taşınmaz spekülasyonu,
- 3-İdari örtüşmeden kaynaklanan sorunlar,
- 4-Arazi kullanımından kaynaklanan sorunlar.

1-Bazı Morfolojik Ünitelerde Yaşanan Sorunlar:

A-Tuz Gölü Lagününde Yaşanan Sorunlar:

Tuz Gölü Lagünü, Suvla Körfezi ağız kısmının kıyı akıntılarının getirdiği materyallerle oluşturduğu kıyı okunun bu körfezin ağızını kapatmasıyla oluşmuştur. Gölün bugün denizle bağlantısı sürmekle birlikte, sıg, ılık ve tuzlu suyu birçok deniz canlısının üreme alanıdır. Gölün batı kıyılarında kumullar gözlenir. Kıyıların diğer kesimlerinde bataklıklar göze çarpar. Göl göçmen kuşlar için, üreme ve konaklama alanıdır.

Bir yıl öncesine kadar gölde balık üretme tesisleri (Hatko Firmasına ait) faaliyet halindeydi. Bu tesisler, gölün denizle bağlantısını doğal bağlantı yerinden kestiği gibi, göl içinde bölümlendirilmiş alanlar oluşturularak balık üretilmekteydi (Foto 5). Bölümlendirilmiş alanların kirlenmiş suları göle verilerek, gölün flora

ve faunasına büyük zararlar verilmiştir.Bu da gölün tuzla olarak kullanımını ortadan kaldırmıştır.Yaz mevsiminde göl sularının artan sıcaklığı, balık çiftliğinin faaliyetine son vermesine yol açmıştır.Ancak gölün tekrardan eski doğal yapısına ulaşması uzun yıllar gerektirecektir.Gölün doğal bağlantı yerinden tekrardan denizle bağlantısının sağlanması ise, sevindirici bir gelişmedir.

B-Kumsal ve Koylarda Yaşanan Sorunlar:

Park alanında dikkati çeken kumsallar,ciddi bazı problemlerle karşı karşıyadır.Bu kumsallar sırasıyla, Tuz Gölü Lagünü'nü denizden ayıran Suvla kumsalı, Küçük Kemikli Burnu ile Arıburnu arasında Kemikli Kumsalı,Kabatepe Limanı yakınlarındaki Kabatepe Kumsalı ve Kabatepe Kumsalı'nın güneyindeki Kum Limanı kumsalıdır.Bunlardan Kabatepe kumsalı, Kabatepe kamp alanının bir parçasıdır.Günlük rekreasyon alanı olarak kullanılmakla birlikte, diğer kumsallar yazlık tesisler ve turistik tesislerle işgal edilmek üzeredir.Bu kumsalların korunmasına yönelik tedbirler hayata geçirilmelidir.Ayrıca yerel inşaatlar için kumsallardan kaçak kum alımı, kumsalları bozduğu gibi, inşaatlar için de tehlike oluşturmaktadır.

Bununla birlikte kuzeyde Ece Limanı ve Büyük Kemikli Burnu arasında doğal yapısını korumuş olan sarp falezli kıyılar göze çarpılmaktadır.Ancak Ece Limanı ve Kilye koyu balık çiftlikleri olarak kullanılmaktadır.Bu da koyların hassas dengelerini bozmaktadır.

C-Vadiler:

Park alanı içerisinde hassas bir ekosistem oluşturan ve tarihsel öneme haiz birçok vadi bulunmaktadır.Bunlardan Zığındere, Kerevizdere ve Soğanlı dere vadileri gibi muharebe alanı olmuş ve savaşın izlerini taşıyan vadiler bulunmaktadır.Bu vadiler dışında, özellikle yerleşim alanlarına yakın olan vadiler ya çöp toplama alanı ya da kanalizasyonun boşaltıldığı yerler durumundadır.Muharebe alanı olmuş vadiler yanında diğer vadiler de korunmalıdır.Ayrıca flora ve fauna özelliklerine sahip çıkılmalıdır.

D-Ormanlar, Makiler ve Ağaçlandırma:

Orman alanları Parktaki ekosistemlerden birini oluşturur.Bu alanlardaki orman oluşumları ve yaşam ortamları değişiktir ve farklı kullanım amaçlarına uygun olanaklar sunar.Zengin bitki ve hayvan türleri barındıran yaşam ortamları olan ormanlar, Parktaki biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilmesi için koruma altına alınmalıdır ve aynı zamanda bir servet kaynağıdır.Bu anlamda farklı orman kullanımları arasında bir denge kurabilmek önemlidir.Park nüfusu için fayda yaratmaya yönelik üretim alanları, Park ziyaretçilerine açık rekreasyon ormanları, doğal rezervasyon alanları olarak dokunulmamış ormanlar ve görsel amaçlı manzara ormanları bütünleşmiş bir sistem oluşturmalıdır.Kısaca; orman alanları ile makiler, tarım ve çeşitli kullanımların uyumu arasında bir denge kurularak korunmalı ve gözetilmelidir(Bademli ve Diğerleri,2000; C 10).

Çanakkale Orman Müdürlüğü verilerine göre(2000); Park alanının %55'ni orman ve makiler örtmektedir.İyi kalitede 2800 ha.lık doğal kızılçam ormanı, çam ve meşe neveleriyle karışık maki içeren ormanlar, Park alanının %33'nü kaplar.Geri kalan %22'si ise çam ve meşe grupları arasında dağılmış makilerle örtülüdür.

Park ormanları yangına hassas türlerden oluşmaktadır.Belirli bölgelerde ormanların homojen bir dağılım göstermesi yangın riskini arttırmaktadır.Bununla birlikte,ormanları çevreleyen tarlalarda anız yakma geleneği, orman denetimlerinin yetersizliği, ormanların korunmasına ilişkin eğitim yetersizliği,iklim koşulları ve yazın esen kuvvetli rüzgarlar,yangın riskini arttırmaktadır.Böylece çıkan yangınlar geniş alanları yok etmektedir.Öyle ki 25 Temmuz 1994'de başlayan orman yangınında 4049 ha. ormanlık alan kül olmuştur.Yangın sonrasında Orman Bakanlığı tarafından başlatılan çalışmalarla yanan alanlarda 3711.5 ha.lık alan ağaçlandırma kapsamına alınmış, bunun 1453.5 ha.nda saf türler, 2068 ha.ında da peyzajlı ağaçlandırma esas alınmıştır.Şavaş anıtları, mezarlıklar çevresi ile köy yakınlarındaki alanlar ağaçlandırmaya uygun bulunmamıştır.

Parkta makiler çok geniş yayılım gösterir.Ancak yollar yaşam ortamlarını parçalamıştır.Tarım alanlarının genişlemesi, maki alanlarını tehdit etmektedir.1964'den bu yana ağaçlandırmaya tabii alanlardaki makiler ortadan kaldırılmıştır.Bu sebeple makilerle ormanlar ve tarım alanları arasında bir sınır ve denge kurulmalıdır.

2-Arazi ve Taşınmaz Spekülasyonu:

İstanbul ve diğer metropoliten merkezlerde oluşan taşınmaz talebi her iki kıtada Marmara kıyılarını tükettikten sonra, şimdi de Gelibolu Yarımadasına ve Park'a kaymıştır.Altı yapının ve ulaşım olanaklarının giderek geliştirilmekte oluşu, bu yörede her türlü taşınmaza olan talep artışının altında yatan süreçlerdir.Çanakkale köprüsü ve otoyolunun inşaa olasılığı, özel oto sahipliğindeki artış, İstanbullu yüksek gelir gruplarının artan tekne sahipliği, bu eğilimin gelişmesinde etkili olmuştur.Taşınmaz talebi, yazlık konut,emekliler için sürekli oturulacak konut,ikinci konut kooperatifleri (Foto 6),büyük arazi alımı,köy evleri ya da genel amaçlı spekülatif yatırımları kapsamaktadır.Talebin çeşitlenmesi, Milli Park hedeflerine ters biçimde spekülasyonu körüklemekte,fiyatları arttırmakta, kimi kez kaçak olmayı göze alabilen inşaat baskısını yükseitmektedir (Bademli ve Diğerleri,2000; G 7).

Eceabat'ın yürürlükteki İmar Planı'na (1981) göre, yerleşme içinde yürütülen inşaat işleri, daha çok boş arsaların yapılaşması ya da eski binaların yıkılıp yenilenmesi biçiminde gerçekleştirilmektedir.Bunun sonucunda geleneksel kentsel yapı ve sokak dokuları kaybolmakta ve kıyıya paralel yükselen bloklar inşaa edilmektedir.Bu durum, yerleşmenin bir çok yerinden denizle olan görsel ilişkisini koparmaktadır. Bunun da ötesinde düzenli hava akımlarını ve doğal havalandırmayı engellemekte ve yeşil alanların yitirilmesine neden olmaktadır (Bademli

ve Diğerleri,2000;G2).

Bununla birlikte Eceabat Belediyesi sınırları Parkın 1/5'ni kapsamakta (6220 ha.) ve Parkı ikiye bölmektedir (Şekil 2).Belediye kendi sınırları içerisinde(1981 ve 1996 Nazım İmar Planlarına göre) yeni konutlarla kaynak yaratmaya çalışırken, Park İdaresi ise bu gelişmeye, nüfusun artışı ve doğal çevrenin bozulmasına yol açacağı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır.Bununla birlikte, İstanbul ve diğer metropoliten merkez kaynaklı taşınmaz talepleri Eceabat ilçe merkezinde apartman blokları ve konut kooperatifi inşaatları yanında, köylerdeki taşınmazlara da talep oluşturmaktadır.Böylece köy evlerinin yenilenme ve kısmi büyütme amacıyla ya da boş köy evlerinin satın alındığı belirtilmektedir.Millî Parkla ilgili sözü edilen yeni Yasa;"Millî Park uzun devreli gelişme planındaki esaslara ve yürürlükteki imar mevzuatına göre, köy yerleşim alanlarının uygulama imar planları,Millî Park Müdürlüğünden uygun görüş alınarak öncelikle yapılır"(3. Madde h bendi)hükmü ile birlikte, "Yürürlükteki imar mevzuatına göre,Eceabat'ın imar planının hazırlanması ve revizyonu, 09.08.1983 tarihli ve 2873 sayılı Millî Parklar Kanununa, Millî Park amaçlarına ve bu Kanuna aykırı olmamak üzere Belediyece yapılır"(3.Madde ı bendi)hükmü getirilmek suretiyle Eceabat Belediyesi'nin hareket tarzını belirlemiştir.Buna ilaveten kırsal imar planlarında Millî Park Müdürlüğü yetkilendirilerek denetim etkinliği artırılmıştır.Ancak bu Kanundan önce Millî Parkla ilgili hazırlanmış çevre düzeni nazım imar planlarından 1977 Planı tarımsal alanlarda her türlü yapılaşmayı kısıtlarken, 1981 ve 1996 Planları bu koşulu gevşetmesi kırsal ekonominin çökmesine, rant ekonomisinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.Ayrıca eski kaçak yapıların da dayanak kazanmasına yol açmaktadır.

Kilitbahir ve Seddülbahir Köyleri Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nca sit alanı ilan edilerek her türlü yapılaşmadan uzak tutulmuştur.Ancak bu köylerde 1975 öncesinde inşaa edilmiş ve her türlü plandan yoksun 30 kadar ikincil konut bulunmaktadır.Park alanında kaçak yapılaşma, Yarımadanın batısında Kum Limanı'nda görülmektedir.Kum Limanı, 1977 planında turizm gelişme alanı olarak belirlenmesine rağmen,özel turistik konaklama tesisi,kamping ve yazlık konutlarca işgal edilmiştir.Bu sahada yasalara uyulmaksızın hem hisseli mülkiyet getirilmiş, hem de Plan'ın turizm alanı olarak belirlediği bu alanda kaçak yapılaşma ortaya çıkmıştır.Parselleme olmadığından ve ana plana ters düştüğünden bu alanda alt yapı hizmetleri verilmemektedir.Alt yapı hizmeti alamayan ikincil konut sayısı 54'dür.Ayrıca Arıburnu'ndan Suvla Koyu'na kadar uzanan ve Gelibolu Muharebelerinde en şiddetli çarpışmaların yaşandığı kıyılarda 60'dan fazla yazlık konut dikkati çekmektedir (Foto 8).Bunların birçoğu 1977 Planı'ndan ve Kıyı Yasası'ndan önce inşaa edilmesi nedeniyle yıkılamamıştır.Diğerlerine ilişkin yıkım kararları olmasına rağmen herhangi bir girişim başlatılamamıştır.Bu sebeple kaçak yapılaşmaların yasalar çerçevesinde önlenmesi, mevcutlarının kamulaştırılarak saf dışı edilmesi, tarihi, kültürel ve doğal mirasın korunması açısından zorunlu görünmektedir.

3-İdari Örtüşmeden Kaynaklanan Sorunlar:

Gelibolu Barış Parkı'nda yetkiler çakışmaktadır.Parkın yaklaşık 1/4'ü Eceabat Belediyesi sınırları içerisinde kalmaktadır.Köy yerleşim alanları ise İl yönetimi kapsamı dahilinde imar adacıkları oluşturmaktadır.Bununla birlikte, Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun köylerin bu alanlarını koruma altına alan kararları İl idaresini aşan bağlayıcıdır.Kurul, herhangi bir yapılaşmaya izin verilmesi için,köy yerleşim alanları planlarının hazırlanmasını istemiştir.Yine Park alanı içinde,bu kurul tarafından belirlenmiş, diğer koruma alanları ya da koruma altına alınmış yapılar bulunmaktadır.Dolayısıyla Park içindeki plan denetimi sistemi, kurumsal açıdan dikkat gerektiren bir sorumluluklar manzumesi oluşturmaktadır(Bademli ve Diğerleri,2000; H 2).

Çalışmamızın giriş bölümünde değindiğimiz bakanlıklar arası yetki örtüşmeleri yanında,yerel yönetimlerde de gözlenen benzer tablo, adeta bir kaos ortamı yaratmaktadır.Çalışmalarla ilgili yetkililer çok, ancak etkili mekanizmalar yetersizdir.Bu durum çevrenin korunmasını önlediği gibi, bir dizi problemlerin kaynağı olmaktadır.Bu sebeple yeni Park Yasası, Parktaki tek otorite olarak park idaresini belirlemiştir.Bakanlıkların bu idareyle işbirliği yaparak etkili çözümler üretebileceği açıktır.Ayrıca Parktaki tarihi ve doğal kaynakların korunabilmesi ancak yerel halkın katılımı ile mümkün olabilir.

4-Arazi Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar:

a-Tarım:

Parkta su kaynaklarının yetersizliği kuru tarımı yaygınlaştırmıştır.Tarımda kısıtlı bir şekilde kullanılabilen su, artezyen kaynaklardan sağlanmaktadır.Ancak artezyen kaynakların yağmur vasıtasıyla beslenememesi ve aşırı artezyen suyu kullanımı yer altı suyu seviyesini çok aşağılara düşürmüş ve tadını bozmuştur.Bununla birlikte Milli Park yönetimi ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca gerçekleştirilen uygulamalar, tarımsal arazinin genişlemesini engellemektedir.Suyun yetersizliği entansif tarıma geçişi kısıtladığına göre,Park ekonomisini kuvvetlendirmek amacıyla; ahır hayvancılığının,tavukçuluğun, mantarcılığın geliştirilmesi ile seracılığın ve çiçekçiliğın yaygınlaştırılması Park kırsal ekonomisini olumlu yönde etkileyecektir.Aksi taktirde çiftçilerin topraklarını arsa haline dönüştürme düşünceleri hayata geçebilecek, bu da arazi spekülasyonunu hızlandıracaktır.

Ayrıca Parkta kuru tarımın yaygınlığı dolayısıyla tahılların hasat edilmesi akabinde anızın yakılması orman yangınlarına yol açabilmektedir.Ancak Parkla ilgili son yasa anız yakmalarının yol açacağı orman yangınlarına ağır cezalar getirmektedir.

b-Turizm:

Sayısal olarak, yerli ya da yabancı Milli Park ziyaretçileri ülke turizmi içinde küçük bir yekün teşkil etmektedir.Park ziyaretçilerinin hemen tümü gelip geçen

ziyaretçilerden oluşmaktadır. Bu ziyaretçiler, Akdeniz sahillerine ya da İstanbul ve Avrupa'ya gidenlerden oluşmaktadır. Transit geçenlerin yalnız %20-40'ı geceleme yapmakta ve bunlarında çok küçük bir bölümü Parkı ziyaret etmektedir. Bir diğer transit hareket ise, Gökçeada'ya Parktan geçilerek yapılan seyahattir. Bu durumda Park; bir varış noktası olmaktan çok, insanların gelip geçerken uğradıkları bir yer gibidir (Bademli ve Diğerleri, 2000; F4). Azda olsa Park, tatileciler için tercih edilen bir mekandır. Çünkü hem İstanbul'a yakındır hem de Saroz gibi dalmaya, sualtı fotoğrafçılığına ve balıkçılığa uygun berrak sulara sahiptir. Ayrıca yaz aylarında Çanakkalelilerin rekreasyon gereksinimlerini karşılar.

Parkı ziyaret edenlerin çoğu, Avustralya ve Yeni Zelanda kökenlidir. Parkı 2000'de 80 bin yabancı turist ziyaret etmiştir. Bunların %24.8'i Avustralyalı, %23.2'si Yeni Zelandalı, %34.5'i İngiliz ve geri kalan %14.5'inde Kanadalı, Alman ve Japon turistler oluşturur. Çanakkale'yi ziyaret eden Alman ve Japon turistler Parka pek rağbet etmemektedir. Parkı 2000 yılı itibarıyla 165 bin kişi ziyaret etmiş olup (Çanakkale Turizm İl Müd. Verileri-2000), ziyaretler Nisan-Ekim ayları arasında yoğunudur. Ayrıca Park; Haziran'dan Eylül ortalarına kadar ağırlıklı olarak; Çanakkale, İstanbul, Bursa ve İzmir gibi kentlerin rekreasyon alanıdır.

Yarımadanın turizm altyapısı yeterli görünmemektedir. Kilitbahir'de bir otel (35 yatak), Seddülbahir'de bir adet pansiyon (100 yatak), seddülbahir dışında bir motel (18 yatak), Kum Limanı'nda bir motel (140 yatak) ve bir kamp alanı, Eceabat'da dört otel ve iki pansiyon (toplam 229 yatak) ve bir günübirlik rekreasyon alanı da Park İdaresi tarafından işletilmektedir (Foto 7). Bununla birlikte Eceabat ve Kilitbahir de diğer sosyal hizmetleri veren (yeme-içme gibi) birimler de son derece yetersizdir. Görülüyor ki, yılda 100 bine yakın ziyaretçi çeken Parkın toplam 522 yatak kapasitesine sahip olması, oldukça yetersizdir. Özellikle anma günlerinde (18 Mart, 15 Nisan, 10 Ağustos) bu yetersizlik bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple Yarımada da yer alan ikincil konutların devre mülk sistemiyle işlenen konaklama birimlerine dönüştürülmeleri gerekmektedir.

Yarımada da turizm teşvik ve yatırımları Park dışında hayata geçirilmelidir. Ancak turizm tesis ve yatırımları Park içinde geliştirilecekse; Parkın uluslararası değerlerinin korunması açısından bu gelişim alanının Kilitbahir-Eceabat arası olması gerektiğini belirtmekteyiz. Büyük ölçekli turistik tesisleşme Eceabat'da, marina Kilye Körfezi'nde hayata geçirilmeli, Çanakkale havalimanına uluslararası işlerlik kazandırılmalıdır. Böylece kara savaşlarına konu olmuş koy ve körfezlerin (özellikle batı kıyılarda) turistik yoğunlaşmadan korunması sağlanacaktır. Buna ilaveten liman ve marina hizmetlerinin geliştirilmesi, uluslararası Ege turu ya da yat turizmi yoluyla Parkın daha çok ziyaretçi alması sağlanacaktır.

Çıkarmaların yapıldığı ve kara savaşlarına sahne olan özellikle batı kıyılarındaki koy ve körfezlerin kaçak yapılaşma ve arazi spekülasyonu yoluyla deniz turizmine açılması sakıncalı bir gelişmedir. Ancak deniz turizmi Parkta turizmin geliştirilmesi adına düşünülmesi gereken seçeneklerden biridir. Ancak deniz tu-

rizmine açılacak kıyıların; tarihi savaş alanları dışında olması, günübirlik kullanım alanı olması ve gerekli her türlü altyapıya sahip olması gerekmektedir. Bundan başka Yarımada'nın turizmin ekonomisinin kuvvetlendirilmesi için;

1-Yarımada sakinleri ile turizm bütünleştirilmeli, münferit girişimler değil örgütlü girişimler gerçekleştirilmelidir.

2-Dünya turizm pazarına Parkı, Troia ve Kaz Dağları Milli Parkı ile aynı pakette sunmak daha yararlı neticeler verecektir.

3-Köylerde pansiyonculuk yaygınlaştırılmalıdır.Yarımadanın karayoluyla ulaşamaz koylarına tekne turları ve batıklara dalma turları düzenlenmelidir.

4-Park içerisinde kontrollü yeni konaklama alanları,kamp yerleri, doğa yürüyüşleri,deniz turları, dalma ve sualtı fotoğrafçılığı, yelkencilik ve sörfçülük etkinlikleri geliştirilmelidir.

5-Yarımada da turizm teşvik ve yatırımları Park dışında olmalı ve hayata geçirilmelidir.

c-Su Ürünleri Üretimi:

Park alanı içerisinde Kilitbahir ve Seddülbahir Köyleri'nden 40 kadar aile geçimlerini balıkçılıktan sağlamaktadır.Küçük teknelerle kıyı balıkçılığı yapan bu ailelerde örgütlü bir balıkçılık anlayışı yoktur.Bununla birlikte balıkçı iskeleleri de ihtiyaca cevap vermemektedir.Buna karşın çevre illerden gelen açık deniz balıkçıları özellikle Parkın batı kıyılarında avlanmaktadır.Oysa Milli Parkın deniz sınırları (Şekil 2) içerisinde sadece Parktaki balıkçılar avlanabilmelidir.Böylece Parkın doğal kaynak getirileri Park sakinlerine dönecektir.

Parkta 30 m. derinlik sınırının altında kalan balıkçı barınakları ve dalyanlar deniz ekolojisi açısından dikkate alınması gereken birer tehdit unsurudur.Buralarda kullanılan yemlerin denizde balıklaşarak kirlenmeye yol açmasıyla, sudaki oksijen miktarı azalmakta, pek çok canlı türü tehdit altında kalmaktadır.Park içinde bu tür alanlara (özellikle batı kıyılardaki koylar) karşı alınması gereken tavır açıktır:balık çiftliklerini kapatmak, dalyanları ise 30 m. den daha derin yerlere yönlendirerek buralarda kurdurmaktır(Bademli ve Diğerleri,2000;F9).Ayrıca bölümlendirilerek balık üretilen Tuz Gölü Lagünü'nde bu faaliyete son verilmesi, lagünün tekrardan ekolojik özelliklerini kazanması bakımından büyük önem taşımaktadır.

d-Ulaşım:

Bilindiği gibi, Avrupa'yı Ortadoğu ve Asya'ya bağlayan uluslararası karayolu Trakya'dan geçmektedir.Kapıkule sınır kapımızı İstanbul'a bağlayan devlet karayolu TEM otoyolu ile bağlantılı bir şekilde İstanbul'a ulaşmaktadır.Milli Park, adı geçen bu yolaTekirdağ üzerinden (İstanbul için), ya da Keşan -Havsa-Edirne üzerinden (sınır kapısı için), sırasıyla 250 ve 350 km. uzunluğunda devlet

karayollarıyla bağlanmaktadır. Bununla birlikte, Çanakkale'nin İstanbul'a uzaklığı 320, İzmir'e uzaklığı ise 319 km. kadardır.

Gelibolu Yarımadası'nda devlet ve il yolları bulunmaktadır. Parkı İstanbul'a bağlayan karayolu Eceabat, Gelibolu, Keşan ve Tekirdağ üzerinden İstanbul'a uzanmaktadır. Bununla birlikte, Eceabat'ı Kilitbahir, Alçıtepe ve Seddülbahir ile, orta bölümde Eceabat ve Kilye Körfezi'ni Kabatepe üzerinden Kum Limanı ve Alçıtepe ile, Eceabat ve Kilye Körfezi'ni Kabatepe ve Bigalı üzerinden Büyük Anafarta ve Küçük Anafarta ile bağlayan Park içi ana bağlantılar il yolu niteliğindedir. Ayrıca Park içerisinde yerel bağlantılar sağlayan köy yolları da bulunmaktadır.

Çanakkale boğaz geçişi, Devlet Vapur Hatları İşletmesi tarafından Çanakkale ile Eceabat arasında ve Gelibolu ile Lapseki arasında feribotla sağlanmaktadır. Yarımada'nın batı kıyısında Kabatepe ile Gökçeada arasında da küçük feribot bağlantıları bulunmaktadır. Parkın deniz yolu ile ulusal ve uluslararası bağlantıları Çanakkale Limanı üzerinden olmaktadır. Bu liman bölgedeki diğer limanlara (İstanbul, Tekirdağ, Bandırma) göre, 2. derecede önem taşımaktadır. Gökçeada'ya tarifeli sefer yapan Kabatepe Limanı (Foto 1), Yarımada'nın Ege kıyısındaki (Saroç Körfezi) başlıca limandır. Eceabat, Park dahilinde en büyük iskeleye sahiptir. Kilitbahir ve Seddülbahir iskeleleri ise çok küçüktür.

Parkın ulusal demiryolu ağı ile bağlantısı yoktur. Başka bir ifadeyle ulusal demiryolları Yarımada ya da Çanakkale'ye uzanmamaktadır. Gelibolu Yarımadası'na en yakın demiryolu, Asya yakasında Bandırma'dan, Trakya'da ise, Muratlı'dan geçmektedir. Parka ziyaretlerde demiryolları tercih edilmemektedir.

Çanakkale boğaz geçişi olabilirlik çalışması bağlamında bilgi toplamak için yapılan bir çalışmada; Boğazı feribot ile geçen araçların başlangıç-bitiş noktalarının tespiti gayesiyle, (turizm mevsimi dışında, -1993 Kasım Ayı-) 1650 aracı kapsayan bir araştırmaya göre;

Anket yapılan araçların yaklaşık %50'si her iki ucu da Çanakkale'de değil, çoğunlukla bölgede bulunan "yerel geçen trafik" niteliğindedir. Bir ucu Trakya'da bulunan yerel geçen yolculuklar, toplamının %17'si iken, başlangıç ve bitişleri İstanbul olan yolculukların payı %8, İzmir olanların payı %12 ve Balıkesir olanların payı %10'dur. Yolculukların yalnızca %5'inin bir ucu Avrupa (uluslararası geçişler) olduğu belirlenmiş ve "uluslararası geçen yolculuk" ile pek karşılaşılma-mıştır (Bademli ve Diğerleri, 2000:G12).

Bununla birlikte yap-işlet-devret modeli ile 1995 yılında inşası planlanan Çanakkale boğaz köprüsü, köprü'nün ticari getirisinin az olacağı gerekçesiyle rağbet görmemiş ve hayata geçirilememiştir. Çanakkale Boğazı üstünde üç farklı geçiş yeri belirlenmiştir. Bunlardan, Kilitbahir kalesi ile Sarıçay ırmağının Boğaza döküldüğü yer arasında bir asma köprü inşaa edilmesi en fazla taraftar bulmuştur (Şekil 2). Ancak köprü ve çevre yollarının Milli Park dahilinde tarihi sit alanlarına vereceği zarar ve bu yollar çevresinde arazi ve taşınmaz spekülasyo-

nuna yol açacağı nedeniyle bu güzergaha karşı çıkmıştır. Bu sebeple gelecek yıllarda inşası olası olan Boğaz köprüsünün daha kuzeye kaydırılması tarihi ve kültürel sit alanlarının korunması bakımından zorunludur.

Ayrıca İstanbul-Çanakkale devlet kara yolunun Milli Parktan geçen bölümü ile Kabatepe Limanı bağlantıları, Park dahilindeki anayolların parçası durumunda olduklarından, Park içerisinde ekstradan yoğunlaşmaya yol açmamaktadır.

Sonuç olarak, bütün bu önerilerin dışında Parkın bütününe ilgilendiren alınması gereken önlemler olarak da şunları sıralayabiliriz:

a-Yarımadanın yalnızca tarihi değil, doğal, kültürel, arkeolojik özellikleri de kademeli bir şekilde göz önüne serilmelidir. Bu sunuma sualtı arkeolojisi de dahil edilmelidir.

b-Tarım alanlarında tarımsal tesis bahanesiyle yapılan inşaatlar izlenmeli, tarihi nedenlerle önemli alanlarda bu inşaatlara izin verilmemelidir.

c-Yoğun muharebe alanlarında tarımsal alanlar kamulaştırılmalıdır.

d-Milli Park deniz sınırları içindeki alanlarda sadece Park sakinleri balıkçılık yapabilmelidir.

e-Turistik tesisleşme de merkez Eceabat olmalıdır.

f-Eceabatta kıyıya paralel olarak uzanan yüksek binalar kıyı ile arka plan arasında görsel ilişkiyi kesmektedir. Eceabat İmar Planı'nda buna ilişkin düzenlemeler yapılmalıdır.

g-Milli Park alanında yer alan yerleşimler için, katı ve sıvı atık boşaltım sistemleri oluşturulmalıdır.

h-Olası inşaa edilecek bir boğaz köprüsü ve bağlantı yollarının mutlaka park sınırları dışında olması gerekmektedir.

ı-Muharebe alanlarındaki arkeolojik araştırmalar, yüzey araştırmaları şeklinde olmalıdır.

i-Yangın riskini en aza indirecek peyzaj mimariye ağırlık verilmeli, anız yakılması önlenmelidir.

k-Milli Park Müdürlüğü'nün finansman ve ekipman imkanları genişletilmelidir.

m-En az üç noktadan Milli Parka giriş noktaları/kapıları inşaa edilmelidir.

Foto 1: Kabatepe Limanı'ndan Bir Görünüm
Photo 1: A View From Kabatepe Port

Foto 2: Tuz Gölü Lagünü'nden Bir Görünüm
Photo 2: A View From The Salt Lake Lagoon

Foto 3: Parkta Tarım Alanları Yer altı sularıyla sulanmaktadır.

Photo 3: The Agricultural Fields Of The Park are Irrigated Through The Underground Water

Foto 4: 57. Alay Şehitliği'nden Bir Görünüm

Photo 4: A View From The Martyrs Yard Of 57th Regiment

Foto 5: Balıkçılık için Tuz Gölü Lagünü'nün Bölümlendirilmiş Halinden Bir Görünüm
Photo 5: A View From The Sectioned Parts Of The Salt Lake Lagoon For Fishing

Foto 6 :Türk Siperleri ve Arka Planda İkincil Konutlar(Yazlık Evler)
Photo 6:The Turkish Trenches And The Summer Houses at The Background

Foto 7: Kabatepe Günübirlik Kamp-Kullanım Alanından Bir Görünüm
Photo 7: A View From Daily-use Camping Area of Kabatepe

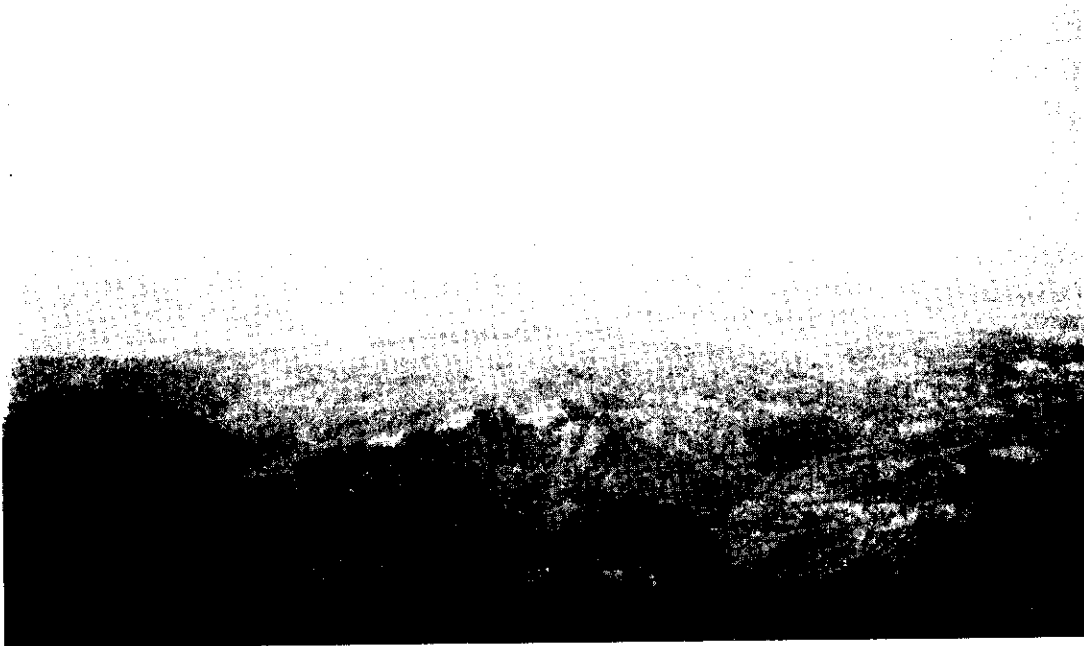

Foto 8: Batı Kıyılarda Kaçak Yapılaşma Örnekleri (İkincil konutlar)
Photo 8: The Samples of Illegal Constructions on the Western Coasts (Second houses).

Kaynakça

- Akalın,A.G.,1996,"Troia Bölgesi Antik Kıyı Şehirlerinde Tarihi Coğrafya Çalışmaları",A.Ü.,3.Coğrafya Sempozyumu(15-16 Haziran 1996), Ankara
- Atalay,İ.,1987,"Türkiye Jeomorfolojisine Giriş" Ege Üniversitesi Edb.Fak. Yay.No:9,s.402,İzmir
- Bademli,R.ve Diğerleri,1997,"Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Uluslararası Fikir ve Tasarım Yarışması"-kitap-, Gelibolu Yarımadası Barış Parkı Uluslar arası Yarışma Bürosu,ODTÜ,ISBN, 975-7829-91-9,Ankara
- 2000,"Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Tespit ve Değerlendirme Çalışmaları Raporu" Milli Parklar Gen.Müd.Yay.Ankara
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı,1981," Eceabat (Gelibolu Yarımadası) Çevre Düzeni Nazım İmar Planı Uygulaması" Bayındırlık ve İskan Bak.,Ankara
- 1996,"1\25.000 Ölçekli Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ve Saroz Körfezi Çevre Düzeni Nazım Planı, İmar Planı Notları",Bayındırlık ve İskan Bak.,Ankara
- Çanakkale Valiliği,2000,"Çanakkale İli Çevre Durum Raporu",Çanakkale Valiliği İl Çevre Müd.,Çanakkale
- Çetin,B.,1983,"Bir Doğa Harikası Köprülü Kanyon Milli Parkı" Bilim ve Teknik Derg.,Sayı:26,s.286-288,Ankara
- Doğaner.S.,1994,"Çanakkale Boğazı Kıyılarının Coğrafyası" Türk Coğ.Derg.Sayı:29,s.125-159,İstanbul
- Darkot,B.,Tuncel,M.,1981,"Marmara Bölgesi Coğrafyası"İ. Ü.Coğ.Enst.Yay.No:118,İstanbul
- Dönmez.Y.,1990,"Trakya'nın Bitki Coğrafyası"İ.Ü.Coğ.Enst.Yay.No:51,s.199-200,İstanbul.
- Erol,O.,1968,"Çanakkale Boğazı Çevresinin Jeomorfolojisi Hakkında Ön Not"A.Ü.Coğ.Araşt.Derg.,Sayı:2,Ankara
- Erzen,A.,1972,"Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar",Güney-doğu Avrupa Araşt.Derg.,Sayı:1,Ankara
- Gelibolu Yarımadası T.M.P.Müd.,1994,"Mili Park Özel Amenajman Planı 1" Milli Park Müd.,Çanakkale
- Güner,İ.ve Yazıcı,H.,2000,"Çanakkale Boğazında Ulaşım",Türk Coğ.Derg.,Sayı:35,İstanbul
- İrdesel,M.,1983,"Gelibolu'yu Tanıyalım,Tarih-Turizm ve Diğer Yönleri"Hüsnitabiat Matb.s.11-13,İstanbul

- Kayan, İ., 1995, "The Troia Bay and Supposed Harbour Sites in the Bronze Age", M. Korfman (ed.), *Studia Troica* p 211-235.
- Kültür Bakanlığı, 1992-1995, "Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü Kararları (Gelibolu Yarımadası'nda alınan sit kararları, 1992-1995 arası), Kültür Bak., Ankara
- Mansel, A., M., 1947, "Ege ve Yunan Tarihi" Türk Tarih Kurumu Yay.s.260, Ankara
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 1981, "Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı" Tarım Ve Köy İşleri Bak., Ankara
- Taşlıgil, N., 1994, "Spil Dağı Milli Parkı", *Türk Coğ.Derg. Sayı:29*, s.257-267, İstanbul
- Tuncel, M., 1993, "Çanakkale Boğazı", *DİA*, 8. Cilt, İstanbul
- Turill, W., B., 1960, "Gelibolu Yarımadası Florası", *Orman Fak Derg.*, Seri B, Cilt:10, Sayı:1, İstanbul (Tercüme:F.Yarırtırık).
- Orman Bakanlığı, 1987, "Gelibolu Tarihi Milli Parkı" Orman Gen. Müd. Milli Park Dairesi Başk. Yay. Ankara
- Yalçınlar, İ., 1948-1949, "Çanakkale Boğazı Civarının Jeomorfolojisi Üzerine Müşahedeler" *Türk Coğ.Derg.*, Sayı:11-12, İstanbul
- Yaşar, O., 1994, "Kızılırmak Deltasında Su Ürünleri Potansiyeli ve Başlıca Meseleleri" *Türk Coğ.Derg.* Sayı:25, s.515-522 İstanbul
- Yaşar, O., 2000, "Ülkemizde Milli Park ve Benzeri Statüdeki Alanların Dağılımı" *Türk Coğrafya Derg.*, Sayı:35, s.182, İst.

Kanunlar ve Resmi Gazete:

17.02.2000 Tarih ve 4533 Sayılı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu

09.08.1983 Tarih ve 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu

Resmi Gazete, 20.02.2000 tarihli sayısı, s.2, Ankara

Katkı belirtme : Park alanında sürdürdüğüm arazi çalışmalarımda yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr. Yusuf Avcı'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

